

Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi
Turkey Journal of Theological Studies
[Tiad-2017]

[Tiad], 2018, 2 (2): 146-163

Gülşen-i Râz Şerhleri Geleneğinde Farsça Örneklerden Biri:

Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz

One Of The Persian Examples In The Tradition Of Gulshen-i Raz Annotations:
Muntehab-ı Sharh-i Gulshen-i Raz

İpek ŞENGÜL

Arş. Gör., KBÜ İlahiyat Fakültesi /

Asist., Karabuk University, Faculty of Theology

ipeksengul@karabuk.edu.tr

Orcid ID: 0000000238862015

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 26.09.2018

Kabul Tarihi / Accepted : 28.10.2018

Yayın Tarihi / Published : 28.10.2018

Yayın Sezonu : Aralık

Pub Date Season : December

Cilt / Volume: 2 Sayı – Issue: 2 Sayfa / Pages: 146-163

Atıf/Cite as: Şengül, İ. "Gülşen-i Râz Şerhleri Geleneğinde Farsça Örneklerden Biri Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz". Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi 2 (2018): 146-162
<<http://dergipark.gov.tr/tiad/issue/40003/463992>>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Gülşen-i Râz Şerhleri Geleneğinde Farsça Örneklerden Biri: Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz

Öz

Tasavvuf ilminin ilk kaynakları genel olarak Arapça kaleme alınmıştır. Ancak daha sonra Ebû Saîd-i Ebu'l-Hayr, Baba Tâhir-i Uryan, Hucvirî, Senâî, Ferîdüddin Attâr, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Mahmud Şebüsterî ve daha pek çok müellifin eserlerini Farsça kaleme almalarıyla beraber Farsça da tasavvuf dili haline gelmiştir. Mahmud Şebüsterî'nin kaleme aldığı Gülşen-i Râz tasavvuf literatüründe sıkça karşılaştığımız ve büyük üne sahip tasavvufî bir eserdir. Bu eser pek çok defa şerh ve tercüme edilmiştir.

Biz bu çalışma ile Hüsâmeddin Bidlîsî tarafından yazılan Şerh-i Gülşen-i Râz adlı eserden belli kısımları intihâb edilmek suretiyle meçhul bir müellif tarafından kaleme alınan Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz adlı eseri ve içeriğini inceleyerek Gülşen-i Râz şerhleri içerisindeki konumunu ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Şebüsteri, Gülşen-i Râz, Hüsâmeddin Bidlîsî, Şerh, Müntehab.

One of The Persian Examples in The Tradition of Gulshen-i Raz Annotations: Muntehab-i Sharh-i Gulshen-i Raz

Abstract

The first sources of Islamic mysticism are Arabic. But with some works of the authors, who wrote some of his works in Persian such as Ebu Said Ebu'l-Hayr, Baba Tahir-i Uryan, Hucviri, Senai, Feridüddin Attar, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Mahmud Shebüsteri and so much author Persian has become a mystic language. Gulshen-i Raz is written by Mahmud Shebusteri. We often encounter this work in the literature of sufism and this work has a great reputation. This work has been annotated and translated many times.

The subject of this study is Müntehab-ı Sharh-i Gulshen-i Raz, an election from Sharh-i Gulshen-i Raz, written in Persian by unknow auther. We will examine this work, its contents and its place in Gulshen-i Raz annotations.

Keywords: Shabusteri, Gulshen-i Raz, Husameddin Bidlisi, Sharh, Muhtehab.

Giriş

Anadolu'da pek çok ilim dalında olduğu gibi tasavvuf alanında da Arapça eserler telif edilmiştir. Tasavvufta Allah-âlem ilişkisini ortaya koymada kendine özgü bir yorum yapan İbnu'l-Arabî (ö. 638/1240) ve takipçilerinden Konevî (ö. 673/1274) ve daha pek çok âlim eserlerini Arapça kaleme almıştır. Bunun yanında Ferîdüddin Attâr (ö. 618/1221), Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 672/1273), Muhammed b. Gazî el- Malatyavî (ö. VII/XIII yüzyılın ilk çeyreği)¹, Mahmud Şebüsterî (ö. 720/1320) ve adını zikretmediğimiz pek çok âlimin eserlerini Farsça kaleme alması Farsça'yı Anadolu topraklarında önemli bir ilim dili haline getirmiştir. Yapılacak yeni bilimsel çalışmalar bu dönemde ilim dünyasına Farsça dilinde katkı sunan pek çok kıymetli alimin tanınmasına imkân verecektir.

Mahmud Şebüsterî (ö. 720/1320) tarafından Farsça kaleme alınan *Gülşen-i Râz*, aruzun hezec bahrinde yazılmış manzum bir eserdir. Eser, Şebüsterî'nin kendisine Emir Hüseyinî² tarafından yöneltilen sorulara yine aynı aruz ölçüsüyle verilen cevapları içerir. Şebüsterî daha sonra bu cevapları genişletmiş ve eserine, kendisinin de belirtmiş olduğu üzere Allah'ın ilhamıyla *Gülşen-i Râz* ismini vermiştir.

Yaklaşık otuz beş şerhinin olduğu bilinen *Gülşen-i Râz*'ın ünü en parlak şerhi Muhammed b. Yahya Lâhîcî (ö. 912/1506) tarafından kaleme alınan *Mefâtihu'l-İcâz fi Şerh-i Gülşen-i Râz* isimli Farsça eserdir. Bu eser Lâhîcî ile aynı dönemde yaşayan Hüsâmeddin Bidlîsî (ö. 909/1504) tarafından da şerh edilmiştir. Çalışma konumuz olan *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz* ise daha sonra meçhul bir kişi tarafından *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan belli kısımlar alınarak oluşturulmuştur. Müellifi bilinmediği için biz eserden bahsettiğimiz her yerde müellifi için "meçhul" sıfatını kullanacağız. *Müntehab*, Abdullah b. Muhammed el-Fâsî tarafından istinsâh edilmiştir. Meçhul müellif bu esere kendinden bir bilgi eklememiş yalnızca üslup farklılığına ve gramer kurallarına dayalı birtakım şekilsel değişiklik yapmıştır. *Şerh-i Gülşen-i Râz* ve *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz* biçimsel olarak birkaç farklılığın dışında içerik olarak aynıdır. Dolayısıyla *Müntehab*'ın içeriğine yönelik ifadelerimiz aslında Bidlîsî'nin *Gülşen-i Râz* beyitlerini nasıl şerh ettiğini ortaya koyar nitelikte

¹ Bkz. Aladdin Gültekin, "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.

² Sühreverdiye tarikatının Hindistan ve Pakistan'da yayılmasına öncülük eden Şeyh Zekeriya Multânî'nin (ö. 661/1262?) halifesi, tasavvuf sahasında önemli eserler bırakan bir sûfî müellif olmasına rağmen *Gülşen-i Râz* vesilesi ile daha çok ön plana çıkmıştır. Hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi için bkz: K.A. Nizami, "Hüseyinî Sâdât el-Gûrî", *DİA*, 1999, c. 19, s.24.

olacaktır. *Müntehab*'ın dili anlamayı güçleştirecek ölçüde ağırdır. Beyitlerin şerhinde âyet ve hadîslere atıfta bulunulmuştur. Yine anlamı kuvvetlendirmek ve zenginleştirmek için gerek Ebu'l-Atâhiyye ve İbn Fâriz gibi Arap edebiyatı şairlerine gerekse de Sâdî-i Şîrâzî, Hâfız-ı Şîrâzî, Feridüddin Attâr gibi Fars edebiyatı şairlerine çokça yer vermiştir. Ayrıca bu eser Fars edebiyatında rastladığımız remizli kavramların sûfî istilâhu içerisinde kazandığı anlamlara dair pek çok farklı başlığa yer vermiştir. Makalemizin ilerleyen bölümlerinde bu konular ayrıntıları ile belirtilecektir.

Hüsâmeddin Bidlîsî'nin Hayatı ve Eserleri

Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî, döneminin âlim şahsiyetlerinden biridir. Hayatı hakkında biyografi kitaplarında detaylı bilgi yer almamaktadır. İsmi bazı kaynaklarda Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî,³ bazı kaynaklarda Hüsâmeddin Ali b. Abdillâh el-Bidlîsî,⁴ bazı kaynaklarda da Ali b. Abdillâh el-Bidlîsî⁵ şeklinde geçmektedir. Hüsâmeddin Bidlîsî ise tasavvufa dair eserlerinde kendisini Nurbahşiyye⁶ tarikatına nispet ederek “en-Nurbahşî” olarak tanıtmaktadır.⁷

Doğum yeri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmayan Hüsâmeddin Bidlîsî'nin “Bidlîsî” nisbesiyle anıldığından Bitlis'te doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Hüsâmeddin Bidlîsî meşhur tarihçi ve “*Heşt Behişt*” adlı eserin yazarı İdrîs-i Bidlîsî'nin (ö. 927/1520) babasıdır.⁸ Bu sebeple Bidlîsî'ye dair bilgileri daha çok oğlu İdrîs-i Bidlîsî hakkında bilgi veren kaynaklarda bulmaktayız.

Hüsâmeddin Bidlîsî'nin, kaleme aldığı eserlerle âlim ve seçkin bir kişi olduğunu görmekteyiz. Bidlîsî, eserlerini Arapça ve Farsça olarak yazmıştır. Bu eserler genel olarak tasavvuf, tefsir ve hadis ilimlerini içermektedir. Oğlu İdrîs-i Bidlîsî, babasının bu ilimlere olan vukûfiyetini kendisinden “*Şeyhu'l-*

³ Mustafa b. Abdillâh Kâtib el-Çelebî, *Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, tsh. M.Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: 1941, II, s. 1514.

⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin, Esmâ'ü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, İstanbul: MEB Basım Evi, 1951, I, s. 738.

⁵ Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifin: Terâcimu Musannifi'l-Kütübü'l-'Arabîyye*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993, II, s. 464.

⁶ Nurbahşiyye, Kübreviyye'nin Seyyid Muhammed Nûrbahş'a (ö. 869/1464) nisbet edilen koludur. Detaylı bilgi için bkz: Necdet Tosun, “Nurbahşiyye”, *DİA*, 2007, XXXIII, s. 248-249.

⁷ Hüsâmeddin Ali Bidlîsî, *Şerh-i Gülşen-i Râz*, Konya YEK, Akseki nr. 164-4, s. 275 (varaklar sayfa usûlü numaralandırılmıştır.); a.mlf., *Etvâr-ı Seb'â*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddîn Efendi Blm., nr. 1795/3, vr. 137b; *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz*, Süleymâniye Ktp. Pertev Paşa Blm., nr. 606, vr. 137b. Ayrıca detaylı bilgi için bkz: Mehmet Selim Ayday, *İşârî Tefsir Geleneği Açısından Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî ve Câmî'u't-Tenzil ve't-Te'vîl İsimli Tefsiri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. SBE, İstanbul, 2016, s. 72-76; Esmâ Çetin, “Nazarî-Sufî Tefsir Alanında Bilinmeyen Bir Âlim: Hüsâmeddin Ali Bidlîsî (h. 909 / m. 1504)”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c. XI, sy. 5, 2016, s. 170.

⁸ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333/1915, I, s. 58.

muhakkikîn, Kudvetu'l-muhaddisîn ve'l-müfessirîn" diye bahsederek ortaya koymaktadır. Yine İdrîs-i Bidlîsî, babasının ilmî kişiliğinin kendisi üzerindeki etkisini "*Şeyhim, Üstadım, Efendimiz (Mevlânâ)*"⁹ gibi ifadelerle ortaya koymaktadır.

Bidlîsî'nin tâbiyeti konusunda herhangi bir bilgi mevcut olmadığı için oğlu İdrîs-i Bidlîsî hakkında yapılan araştırmalar bu konuda değerlendirilmiştir. İdrîs-i Bidlîsî kimi araştırmalarda eserlerini Farsça kaleme aldığı için İranlı, Arapça kaleme aldığı için Arap, yaşadığı bölgenin de Doğu Anadolu olması sebebiyle Oryantalistlerce Kürt olarak kabul edilmiştir.¹⁰ Walther Hinz, İdrîs-i Bidlîsî'nin Kürt ve Sünnî olduğunu ifade etmiştir.¹¹ Hasan Tavakkoli de bu bilgilere dayanarak İdrîs-i Bidlîsî'nin, yaşadığı bölgenin Kürtleri gibi büyük ihtimalle Şâfiî mezhebine bağlı olduğunu belirtmektedir.¹²

Hüsâmeddin Bidlîsî'nin vefat tarihi konusunda kaynaklar farklı bilgiler vermektedir. Ömer Rıza Kehhâle¹³, Bağdatlı İsmail Paşa¹⁴, Kâtib Çelebî¹⁵ ve Bursalı Mehmed Tâhir¹⁶ Hüsâmeddin Bidlîsî'nin vefat tarihini hicrî 900 (m. 1495) olarak vermektedirler.¹⁷ Ancak daha sonra yapılan bazı araştırmalar Hüsâmeddin Bidlîsî'nin vefat tarihini 13 Şa'ban 909/ 31 Ocak 1504 olarak vermekte vefat yerini ise Bitlis'in Zeydan (Kosor) Mahallesi'nde halen mevcut olan Şeyh Ebu Tâhir-i Kürdî türbesi olarak belirtmektedir.¹⁸

⁹ İdrîs-i Bidlîsî, *Tercüme-i Çihil Hadis*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bölümü, nr: 469, vr. 3b.

¹⁰ Mehmet Bayraktar, *Kutlu Müderris İdrîs-i Bidlîsî*, İstanbul, Biyografi Net, 2006, s. 12.

¹¹ Walter Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, çev. Tefvik Bıyıklıoğlu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1948, s. 102.

¹² Hasan Tavakkoli, *İdrîs-i Bidlîsî'nin "Kanun-ı Şahansahisi"nin Tenkitli Neşri ve Türkçe'ye Tercümesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. SBE, İstanbul, 1974, s. 4.

¹³ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifin*, II, s. 464.

¹⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, II, s. 738.

¹⁵ Kâtib Çelebî, *Keşfü'z-zunûn*, II, s. 1514.

¹⁶ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifler*, I, s. 58.

¹⁷ Bkz: Mustafa Çakmaklıoğlu, *Hüsâmettin Bitlisi'nin "Kitabu'n-Nusus" İsimli Eserinin Tahkik ve Tahlili*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üni. SBE, Kayseri, 1998, s. 13; Hicabi Kırılancıç, *İdrîs-i Bidlîsî Selim Şâh-Nâme*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üni. SBE, Ankara, 1995, s. 7.

¹⁸ Ayday, *İşârî Tefsir*, s. 69; Nurettin Turgay, "Klasik Osmanlı Dönemi Müfessirlerinden Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî ve Tefsirciliği", *Osmanlı Toplumunda Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları II*, ed. Bilal Gökçür, İlim Yayma Vakfı Yayınları, 2013, s. 146; Mehmet Selim Ayday, "Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî'nin Hakikat-i Muhammediyye ve Hakikat-i Murtazaviyye ile İlişkilendirdiği Âyetler", *Artuklu Akademi*, 2017, c. 4, sy. 1, s. 80; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler-Mükataalar*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2007, s. 480; Mehmet Törehan Serdar, *Mevlâna Hakîmüddin İdrîs-i Bidlîsî*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2008, s. 19.

Hüsâmeddîn Bidlîsî Arapça ve Farsça dillerinde pek çok konuda eser telif etmiştir. Bu eserlerden bazılarının kendisine aidiyeti kesin olsa da bazılarının kendisine aidiyeti konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bidlîsî'ye ait eserler şunlardır:

A. Nüshaları Tespit Edilen Eserler

1. Câmiu't-Tenzîl ve't-Te'vîl

Câmiu't-Tenzîl, Kur'ân-ı Kerîm'in baştan sona tasavvufî tefsiridir. Dili Arapça'dır. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde Şehit Ali Paşa bölümünde 109, 110, 111, 112 demirbaş numaraları ile kayıtlıdır. Eser dört ciltten oluşmaktadır.¹⁹

2. Kenzü'l-Hafî fî Beyânı Makâmâtî's-Sûfî (Kitâbu'n-Nusus)

Eserin dili Arapça'dır. Bazı araştırmalara göre bu eser Muhyiddin İbnu'l-Arabî'nin *Fusûsu'l-Hikem* adlı eserinin şerhidir.²⁰ Eser Vâcibu'l-vücûd'un zâtı, sıfatları, taayyünleri, varlık mertebeleri vb. konuları ihtiva etmektedir.²¹ Ömer Rıza Kehhâle²², Bağdatlı İsmail Paşa²³ ve Kâtib Çelebî²⁴ bu eserin ismini “*el-Kenzu'l-Hafî fî Beyân-ı Makâmâtî's-Sûfî*” diye vermektedirler. *Osmanlı Müellifleri*'nde ise bu eser İdrîs-i Bidlîsî'ye atfedilmiştir.²⁵ Eser önsöz, sekiz bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Eserin üç nüshası vardır. Birinci nüsha Milli Kütüphane'de 50 Ür 201/3 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. İkinci nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'nde Şehit Ali Paşa bölümündedir ve 1437 demirbaş numarası ile kayıt altına alınmıştır. Üçüncü nüsha ise Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 15 Hk 743/2 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. M. Mustafa Çakmaklıoğlu tarafından “*Hüsamettin Bitlisi'nin Kitabı'n-Nusus İsimli Eserinin Tahkik ve Tahlili*” adlı yüksek lisans tezi olarak çalışılan bu eser²⁶ Şâzelî şeyhi olan Asım İbrahim el-

¹⁹ Bursalı Mehmet Tahir ve M. Törehan Serdar bu eserin 2 cilt olduğunu ve Edirne'de Sultan Selim Kütüphanesi'nde olduğunu belirtmişlerdir.

²⁰ Serdar, *Mevlâna Hakîmüddin*, s. 22.

²¹ Çetin, Nazarî-Sufî Tefsir Alanında Bilinmeyen Bir Âlim: Hüsâmeddin Ali Bidlîsî (h. 909 / m. 1504), s. 177; a. mlf., “Hüsamettin Ali el-Bidlîsî'nin Türkiye Kütüphanelerinde Yazma Halinde Bulunan Eserlerinin Tanıtımı”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2015, c. 15, sy. 3, s.166.

²² Kehhâle, *Mu'cemu'l-muellifin*, II, s. 464.

²³ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin*, I, s. 738.

²⁴ Kâtib Çelebî, *Keşfü'z-zunûn*, II, s. 1514.

²⁵ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifler*, II, s. 7.

²⁶ Mustafa Çakmaklıoğlu, *Hüsamettin Bitlisi'nin “Kitabu'n-Nusus” İsimli Eserinin Tahkik ve Tahlili*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üni. SBE, Kayseri, 1998.

Keyâlî tarafından “*Kenzu’l-Hafâ fi Makâmâtî’s-Sûfi: Kitabun’n-Nusûs*” adı ile tahkik edilerek 2013 yılında yayınlanmıştır.²⁷

3. Şerhu Istilâhâtî’s-Sûfiyye li’l-Kâşânî

Eserin dili Arapça’dır. Bu eser Abdurrezzak Kâşânî’nin (ö. 736/1335) *Istilâhâtü’s-Sûfiyye* adlı eseri üzerine yazılmış bir şerhtir. Eser tasavvufî kavramları felsefî bir dille ele almaktadır. Bu eserin tespit edilen iki nüshasından biri Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde 1134 demirbaş numarası ile, diğeri ise Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 07 Ak 164/3 demirbaş numarası ile kayıtlıdır.

4. Şerh-i Gülşen-i Râz

Şerh-i Gülşen-i Râz’ın tespit edilen tek nüshası Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ndedir. Akseki 164/4 demirbaş numarası ile kayıtlı olan bu eser, içinde bulunduğu mecmuanın 275-473 sayfaları arasındadır. Eserde varak usûlü değil numaralandırma yöntemi kullanılmıştır. Eserin (iç-dış) boyutları 287x207 mm’dir. Ana metin rika ve talik hattı ile hâmiş yazıları ise nesih-sülüs hattı ile yazılmıştır. Sayfalar 27 satırdan oluşmaktadır. Nüshanın 421-428. sayfaları mükerrer olarak yazılmıştır. Müellif ismi mukaddimede belirtilmiştir.²⁸ Eserde müstensihe dair bilgi mevcut değildir.

5. Risâle Der Tenezzülât

Eserin dili Farsçadır. Eserde insanın hakîkati konusu ele alınmaktadır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi’nde Pertev Paşa bölümünde 606-015 numarası ile kayıtlı olup 189a-192b varakları arasındadır.

6. Etvâr-ı Seb’a

Eserin dili Farsça’dır. Eserde kalbin yedi makâmı (etvârı seb’a-i kalbiyye, cennet ve kısımları, zikr-i hafî ve çeşitleri, kalbin vesveseden korunması, insan-ı kâmil vb. konular ele alınmıştır.²⁹ Eserin tespit edilen iki nüshasından biri Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi bölümünde 1795/3 numarada bulunmaktadır. Bu eser 137b-183a varakları arasında yer almaktadır. Diğeri Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 07 Ak 164/5 demirbaş numarası ile kayıtlıdır.

²⁷ Bkz: Hüsâmeddin Ali Bidlîsî, *Kenzu’l-Hafâ fi Makâmâtî’s-Sûfi: Kitabun’n-Nusûs*, (thk. Asım İbrahim el Keyâlî), Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2013. Ayrıca bu eser Asım İbrahim el-Keyâlî’ye ait internet sayfasında pdf formatında araştırmacılarına sunulmuştur. Bkz: <http://www.shaziliaassemia.com>. (erişim tarihi: 25.09.2018)

²⁸ Bidlîsî, *Şerh-i Gülşen-i Râz*, s. 275.

²⁹ Bidlîsî, *Etvâr-ı Seb’a*, vr. 137b.

7. Şerhu Hutbeti'l-Beyân

Eserin dili Arapça'dır. Eser Hz. Ali'ye (r.a.) ait olduğu iddia edilen *Hutbetü'l-Beyân* adlı eserin şerhidir. Eserin iki nüshası tespit edilmiştir. Biri Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 1777M numarası ile kayıtlıdır. İkinci nüsha ise Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 07 Ak 164/1 ve 15 Hk 743/1 demirbaş numarası ile kayıtlıdır.

8. Risâle fî Istilâhâti's-Sûfiyye

Eserin dili Farsça'dır. Müellifin ismi eserin mukaddimesinde geçmektedir. Eserin bilinen tek nüshası Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Haraççoğlu bölümünde 899 demirbaş numarası ile kayıtlıdır.³⁰

B. Nüshaları Tespit Edilemeyen Eserler

Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait olup nüshaları tespit edilemeyen eserler şunlardır:

1. Şerhu Hakkî'l-Yakîn

Bidlîsî'nin bu eseri, Mahmut Şebüsterî'nin (720/1320) Hakk'ın zâtı, sıfatları, Hakk'ı bilme, kader, ahiret gibi konuları içeren *Hakku'l-Yakîn* adlı Farsça menzur eserine yazdığı bir şerhtir. İdrîs-i Bidlîsî yazdığı *Şerhu'l-Kitâbi'l-Hakkî'l-Yakîn* adlı eserinde Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait bu eserden bahsetmektedir.³¹

2. Haşir Risâlesi

Müellif bu eserine *Etvâr-ı Seb'â* adlı risâlesinde atıfta bulunmuştur. Müellif her cehenneme mahsus bir taife olduğuna ve her cehennemın kapısının ayrı ayrı kısımlara ayrıldığına değindikten sonra bu konu ile ilgili tafsilatlı bilginin *Haşir Risâlesi*'nde geçtiğini belirtmektedir.³²

3. Nûru'l-Hak

Mehmet Selim Ayday, Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait *Câmiu't-Tenzîl ve't-Te'vîl* adlı tefsir üzerine yapmış olduğu çalışmasında müellifin, mezkur tefsirinin 1. cildi 258b varağında *Nûru'l-Hak* isimli eserine atıf yaptığını belirtmiştir.³³ Türkiye kütüphanelerinde bu eser Muhammed Nûrbahş adına kayıtlıdır.

4. Risâle

³⁰ Çetin, "Hüsâmettin Ali el-Bitlisî'nin Türkiye Kütüphanelerinde Yazma Halinde Bulunan Eserlerinin Tanıtımı", s. 178.

³¹ Abdulkadir Özcan, "İdrîs-i Bitlisî", *DİA*, 2000, XXI, s. 487.

³² Bidlîsî, *Etvâr-ı Seb'â*, vr. 182b.

³³ Ayday, *İşârî Tefsir*, s. 84.

Müellif bu eserine *Câmiu't-Tenzîl ve't-Te'vîl* adlı tefsirinde atıfta bulunmuştur. Müellif bu atıfta yaşadığı keşfi-mânevî bir hadiseyle ilgili bir *Risâle* yazdığını ifade etmektedir.³⁴

Mahmud Şebüsterî'ye ait olan *Gülşen-i Râz* adlı eser pek çok defa şerh edilmiştir. Şüphesiz eserin hacimli olmaması ve tasavvufa dair pek çok meseleyi içermesi bunda etkili olmuştur. Eserin gerek Anadolu sahasında gerekse de İran sahasında pek çok şerhi mevcuttur.³⁵ Yine eser müstakil olarak şerh edilmesinin yanında bazen de eserin yalnızca bir veya birkaç beyti şerh edilmiştir.³⁶

HÜSÂMEDDİN BİDLİSÎ'NİN ŞERH-İ GÜLŞEN-İ RÂZ'I VE MÜNTEHAB-I ŞERH-İ GÜLŞEN-İ RÂZ

Yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz üzere *Şerh-i Gülşen-i Râz*, Hüsâmeddin Bidlîsî tarafından *Gülşen-i Râz* adlı eser üzerine yazılan Farsça bir şerhtir. Eserin aidiyeti konusunda kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Bursalı Mehmet Tâhir, bu eserin Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait olup bir nüshasının Üsküdar'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde olduğunu belirtmiştir.³⁷ Saîd Nefîsî³⁸ ve Kâtib Çelebî³⁹ bu eserin Hüsâmeddin Bidlîsî'nin oğlu İdrîs-i Bidlîsî'ye ait olduğunu belirtmektedirler. Bağdatlı İsmâil Paşa ise bu eserin İdrîs-i Bidlîsî'ye ait olduğunu belirtmekle beraber *Gülşen-i Râz*'ı Ferîdüddin Attâr'a atfetmiştir.⁴⁰ Ömer Rıza Kehhâle⁴¹ Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait eserleri sıralarken bu eserden bahsetmemiştir.

Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz'ın ise bilinen tek nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa bölümündedir. Eser 606 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. İçinde bulunduğu mecmuanın 137b-189a varakları arasındadır. Eser Abdullah b. Muhammed el-Fâsî tarafından istinsah edilmiştir. Eser talik hattı ile yazılmış olup 26 satırdır. Eser Türkiye kütüphanelerinde Hüsâmeddin

³⁴ Hüsâmeddin Bidlîsî, *Câmiu't-Tenzîl ve't-Te'vîl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, no: 110, vr. 67a; Çetin, Nazarî-Sufî Tefsir Alanında Bilinmeyen Bir Âlim: Hüsâmeddin Ali Bidlîsî (h. 909 / m. 1504), s. 178.

³⁵ Detaylı bilgi için bkz: İpek Şengül, *Hüsâmeddin Bidlîsî ve "Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz" İsimli Eserin Tahkik ve Tahlîli*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni. SBE, İstanbul, 2018, s. 16-18.

³⁶ Şengül, *Hüsâmeddin Bidlîsî*, s. 18.

³⁷ Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, s. 58.

³⁸ Saîd Nefîsî, *Târîh-i Nazm ve Nesr Der İran ve Der Zebân-ı Fârisî*, Tahran: İntişârât-ı Furûğî, 1363 hş., II, s. 743.

³⁹ Kâtib Çelebî, *Keşfu'z-Zunûn*, II, s. 1506.

⁴⁰ Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn*, I, s. 196. Eserde Feridüddin Attâr'dan sonra (?) işaretinin yazılmış olması bu bilginin şüpheli olduğunu göstermektedir.

⁴¹ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifîn*, II, s. 464.

Bidlîsî'ye atfedilmiş ve *Şerh-i Gülşen-i Râz* ismi ile kayıt altına alınmıştır. Ancak eserin girişinde yazıldığı üzere eserin ismi *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz*'dir. Müstensih *Müntehab*'ı istinsâh ettikten sonra "م" [Bitti.] kaydını eklemiş, herhangi bir tarih yazmamış daha sonra Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait "*Risâle Der Tenezzülât*" adlı eseri istinsâh etmiştir. Bu eserin sonunda fera kaydında istinsâh tarihi olarak 10 Muharrem 1064/1 Aralık 1653 yazmaktadır. *Müntehab*'tan bir önceki eserin istinsâh tarihi ise 16 Zilkade 1063/8 Ekim 1653 olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu olan mezkur eser 1063 ya da 1064 yılında istinsâh edilmiştir.

ŞERH-İ GÜLŞEN-İ RÂZ VE MÜNTEHAB-I ŞERH-İ GÜLŞEN-İ RÂZ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Hüsâmeddin Bidlîsî'ye ait *Şerh-i Gülşen-i Râz* adlı eser *Gülşen-i Râz*'ın baştan sona Farsça şerhidir. Bidlîsî bu eserin mukaddimesinde eserin kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Bu eserde *Gülşen-i Râz* beyitleri, Fars edebiyatı mazmunları, mûsikî, astronomi, tefsir, hadis ve daha pek çok terminolojik bakış açıları ile şerh edilmiştir. Bu da müellifin ilmî konulardaki derinliğini ortaya koymaktadır. Çalışma konumuz olan *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz* ise *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan seçmeler olup müellifi meçhuldür. Zaten "müntehab" kelime anlamı itibari ile "seçilen, seçme" anlamına gelmektedir. Müntehab'ın herhangi bir yerinde müellifine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Meçhul müellif *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan birebir seçme yapmakla beraber bazı tasarruflarda da bulunmuştur. *Müntehab*'ta, *Şerh-i Gülşen-i Râz*'da olduğu gibi uzun bir mukaddime yoktur. Allah'a hamd ve sena, Hz. Muhammed (s.a.v)'e salât ve selâm getirilmiş, dua cümlelerinin ardından metne giriş yapılmıştır. Bidlîsî, *Gülşen* beyitlerini bazen teker teker bazen de beyit grupları oluşturarak şerh etmiştir. Meçhul müellif bu konuda Bidlîsî'den farklı bir yol takip etmemiştir. *Müntehab* içerik yönüyle *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan farklı olmaması bakımından *Şerh-i Gülşen-i Râz*'ın aynısıdır. Ancak meçhul müellif *Müntehab*'ta uygun gördüğü yerlerde Farsça dil kaideleri gereğince bazı değişikliklerde bulunmuştur.⁴² Bu yönüyle *Müntehab*, *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan farklıdır. *Müntehab*'da *Gülşen-i Râz*'ın üç yüz elli beyti şerh edilmiştir. Nitekim *Gülşen-i Râz*'ın beyit sayısı 999 ile 1008 arasında değişmektedir.

Müntehab'ta, *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan farklı olarak, *Gülşen-i Râz*'dan getirilen her beyit veya beyit topluluğuna "*Gülşen*", "*Gülşen-i Râz*" veya "*Temsîl*" kaydı düşülmüştür. Meçhul müellif eserine almadığı beyitlerin nedeni hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır. Der-kenarlarda genelde geldiği satıra denk gelecek biçimde konu başlıklarına yer verilmiştir. Bidlîsî, *Şerh-i Gülşen-i Râz*'da konuyu teyid edici olarak gerek Arap edebiyatından gerekse Fars

⁴² Bkz: Şengül, *Hüsâmeddin Bidlîsî*, Ek 1 *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz*'ın Farsça Metni.

edebiyatından iktibaslarda bulunmuştur. *Müntehab'*ta altmış dört iktibas tespit edilmiştir. Bu iktibâsların altısı Arapça, elli sekizi Farsça'dır. İktibâsların tamamı manzumdur. İktibâsların on birinde kaynak zikredilmiş olup geriye kalan iktibâsların kime ait olduğu belirtilmemiştir. En çok iktibasta bulunan kişiler olarak Firdevsî (ö. 411/1020 [?]), Abdulkâdir-i Geylânî (ö. 561/1165-66), Ferîdüddin Attâr (ö. 618/1221), Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 672/1273), Fahreddin Irâkî (ö. 688/1289), Sa'dî-i Şîrâzî (ö. 691/1292) ve Mahmûd Şebüsterî'yi (ö. 720/1320) görmekteyiz. Bu da Bidlîsî'nin dolayısıyla da meçhul müellifimizin eseri kaleme alırken beslendiği kaynakları ortaya koymaktadır.⁴³

MÜNTEHAB-I ŞERH-İ GÜLŞEN-İ RÂZ'IN MUHTEVÂSİ

Daha önce de belirttiğimiz üzere *Gülşen-i Râz* tasavvufa dair pek çok konuyu içerdiği için her zaman başucu kitabı olma niteliğini taşımıştır. Eserin hacimce az oluşu okunmasını kolaylaştırdığı gibi pek çok defa şerh ve tercüme edilmesini de beraberinde getirmiştir. *Gülşen-i Râz* üzerine yapılan şerhler, müelliflerin farklı bakış açıları ile ortaya konmuştur. Bu eserin pek çok şerhinin olması aslında eserin ne kadar derin olduğunu göstermektedir. *Gülşen-i Râz* müfessirin, muhaddisin, edebiyatçının ve daha pek çok kişinin kendine malzeme bulacağı pek çok konuyu ve manayı ihtiva eden bir eserdir.

*Müntehab'*ta her biri kendi başına araştırma konusu yapılabilecek pek çok konuya yer verilmiştir. Biz burada bunları başlıklar halinde vermekle yetineceğiz. Bu başlıkların çoğu tarafımızca belirlenmiştir. *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz'*da ele alınan konu başlıkları şunlardır:

1. Besmele Bahsi
2. Çerağ⁴⁴ Bahsi
3. Kalem Bahsi
4. Nefes-i Rahmânî, Gayb ve Şehâdet Âleminin Yaratılması
5. Seyr u Sülûkun Keyfiyeti
6. Kesret Vahdet İlişkisi

⁴³ Bkz: Şengül, *Hüsameddin Bidlîsî*, s. 33-34.

⁴⁴ Çerâğ kelime anlamı itibari ile karanlıkta aydınlanmayı sağlayan alet, lamba, kandil, ışık manalarına gelmektedir. Bkz: Hasan Amîd, *Ferheng-i Amîd*, Tahran: Neşr-i Ferheng-i Endîşmendân, 1389 hş., s. 458.; Mehmet Kanar, *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2015, s. 597. Ayrıca çerâğ kelimesinin Arapça karşılıkları için bkz: Seyyid Tabîbiyân, *Ferheng-i Ferzân Farsça-Arapça*, Tahran: Neşr-i Ferzân Rûz, 1378/1999, s. 321.; Çerâğ tasavvuf ıstılâhu olarak mârifet nuru ile aydınlanan gönül ışığı anlamına gelmektedir. Bkz: Seyyid Câfer Seccâdi, *Ferheng Lüğât ve Istilâhât ve Ta'bîrât-ı İrfânî*, Tahran: Sehâmi-yi Âmm, 1362/1983, s. 162.

7. Enbiyâ ve Evliyânın Rehberliği
8. Hakikat-i Muhammedî
9. Mîm-i Ahmed ve Mevcûdâtın Kırk Mertebesi
10. Hz. Peygamber'in Hâtemü'n-Nebiyîn Oluşu
11. Hâl, Makâm, Cem'u'l-Cem', Cem', Şem'
12. Hz. Peygamber (s.a.v)'e Tâbi Olma
13. Evliyânın Enbiyâyâ İtaati
14. Ârif Kimdir, Mârûf Nedir?
15. Evliyâullâh'ın Çeşitleri ve Esrâr-ı İlâhîyi Gizleme Sebepleri
16. Tefekkürün Mânâsı Hakkında
17. İşaret Ehlinin İstîlâhına Göre Tefekkürün Tanımı
18. Mârifet-i Hakîkinin İstidlâl Yolu ile Elde Edilememesi
19. Tecrîd ve Tecrîdin Te'yîd-i İlâhî ile İrtibâtı
20. Felsefî Görüş, Teşbîh ve Tenzîh Düşüncesinin Mârifetullâhu Anlamada Yetersizliği
21. Mutezile, Ehl-i kelâm ve Ehl-i zâhire Getirilen Eleştiriler
22. Zâtı Tefekkür
23. Adem Konusu
24. Sevâd-ı A'zam ve Fakr
25. Tecellî Bahsi
26. Hakkın A'yân Sûretinde Zuhûru
27. Vücûd-Adem ve Vahdet-Kesret İlişkisi
28. İlâhî Sırların İnsan ve Âlem Vesilesi ile Zuhûru
29. Âlemin İnsân-ı Kebîr Oluşu
30. Cüz'ün Küllü Kapsaması
31. A'yân-ı Sâbite
32. Simurg, Kaf Dağı, Cennet, Cehennem ve A'râfın Beyânı
33. Âlemin Keyfiyeti
34. Câbelkâ ve Câbelsâ'nın Beyânı
35. Cismânî Ölüm, İrâdî Ölüm

36. Nefis ile Mücâdele
37. Sâlikin Zulmânî ve Nûrânî Perdelerden Yüz Çevirmesi
38. Tecellînin Çeşitleri
39. Sûret ve Mânâ Alemlerinde Hakk'ın Tecellîsi
40. Cevher, Araz Bahsi
41. Akl-ı Kül ve Besmele Bahsi
42. Nefs-i Kül, Arş, Ayete'l-Kürsî ve Seb'u'l-Mesânî Bahsi
43. Derya, Sahil, Sedef, Cevher ve İnci, Buhar, Yağmur Kavramlarının Tasavvufi Yorumları
44. Kabuğu Terk Etme ve Dînî İlimleri Tahsil Etme Hakkında
45. Zâhirî ve Bâtnî İlimlerin Farkı
46. İlim Tahsili Hakkında
47. Ahlakı Güzelleştirme Hakkında
48. Ruh-Beden İlişkisi
49. Şarap, Bâde, Cam, Mutrib Kavramları Hakkında
50. İblis'in Kibir Göstermesi ve Kovulmasının Sebebi, Meleklerin Adem'in Yaratılışına İtirâzları
51. Sâlik ve Pîr-i Harâbât Hakkında
52. Bidlîsî'nin Mûsikîye Dâir Yorumları
53. Put, Zünnar ve Tersâ Hakkında
54. Hakîkî İslâm ve Hakîkî Küfür Hakkında
55. Şeytanın İnsanın Üzerindeki Tasarrufu
56. İman ve Küfür Hakkında

Sonuç

Gülşen-i Râz, Mahmud Şebüsterî'nin Emir Hüseyinî tarafından kendisine yöneltilen sorulara irticâlen verdiği cevapları içeren manzum bir eserdir. Dönemin önde gelen âlimlerinden olan Şebüsterî'nin vermiş olduğu bu cevaplar tasavvufun temel meselelerini ihtiva etmektedir. *Şerh-i Gülşen-i Râz*, Hüsâmeddin Bidlîsî tarafından *Gülşen-i Râz* üzerine yazılan Farsça şerhlerden biridir. *Gülşen-i Râz* şerhleri içinde en meşhur olan Muhammed b. Yahya

Lâhîcî'ye ait *Mefâtîhu'l-İ'câz fî Şerh-i Gülşen-i Râz* adlı eser ile aynı dönemde kaleme alınmıştır.

Hüsâmeddin Bidlîsî bu eserinde konuları farklı bakış açıları ile ele alarak ilmî meselelere olan vukûfiyetini ortaya koymuştur. Biyografi eserlerinde Hüsâmeddin Bidlîsî hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bidlîsî, daha çok eserleri ve oğlu İdrîs-i Bidlîsî aracılığı ile tanınmıştır. Kaynakları konusunda oğlu İdrîs-i Bidlîsî ile kendi eserleri arasında bir karışıklık olduğu görülmektedir. Hüsâmeddin Bidlîsî'nin tasavvuf, tefsir ve hadis ilmine dair eserleri vardır. *Câmiu't-Tenzîl ve't-Te'vîl*, *Kenzü'l-Haflî fî Beyânı Makâmâtî's-Sûfî* (*Kitâbu'n-Nusûs*), *Şerhu Istilâhâtî's-Sûfiyye li'l-Kâşânî*, *Şerh-i Gülşen-i Râz*, *Risâle Der Tenezzülât*, *Etvâr-ı Seb'â*, *Şerhu Hutbeti'l-Beyân* ve *Risâle fî Istilâhâtî's-Sûfiyye* nüshaları tespit edilen eserleridir. Bunun yanında *Şerhu Hakki'l-Yakîn*, *Haşır Risâlesi*, *Nûru'l-Hak* ve *Risâle* adlı eserler müellifin nüshaları tespit edilemeyen eserleridir. Çalışılmayan eserlerinin incelenip araştırma konusu yapılması Hüsâmeddin Bidlîsî'nin fikir dünyasını anlaşılır kılacak ve yaşadığı dönem açısından önemini ortaya koyacaktır.

Şerh-i Gülşen-i Râz, daha sonraki dönemlerde adı bilinmeyen bir müellif tarafından seçmeler yapılmak suretiyle yeniden derlenmiştir. Eserin müellifinin bilinmemesi elbette bir eksikliklerdir. Ancak derlenen bu eserde *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan birebir seçmeler yapılmış, muhteva olarak değişikliğe gidilmemiştir. Dolayısıyla bu, eserin içeriğine yönelik bir eksiklik olmamış yalnızca eserin müellifi hakkında bilgi verememeye sebep olmuştur. Dil bilgisi kaidelerince görülen birkaç değişikliğin yanında meçhul müellif, anlamı zenginleştirmek için *Şerh-i Gülşen-i Râz*'da bulunmayan bazı beyitlere eserde yer vermiştir. Meçhul müellif, *Şerh-i Gülşen-i Râz*'dan bazı bölümleri alarak eseri küçük bir risale haline getirmiştir. Tasavvufî beyit ve açıklamalarının ön plana çıktığı *Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz*, belki de diğer ilim dallarında gördüğümüz ve istifadeyi arttıran "muhtasar" türü eserlerden olacaktır.

Kaynakça / Reference

- Amîd, Hasan, *Ferheng-i Amîd*, Tahran: Neşr-i Ferheng-i Endîşmendân, 1389 hş.
- Ayday, Mehmet Selim, "Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî'nin Hakikat-i Muhammediyye ve Hakikat-i Murtazaviyye ile İlişkilendirdiği Âyetler", *Artuklu Akademi*, 2017, c. 4, sy. 1, s. 77-98.
- Ayday, Mehmet Selim, *İşârî Tefsir Geleneği Açısından Hüsâmeddin Ali el-Bidlîsî ve Câmi'u't-Tenzîl ve't-Te'vîl İsimli Tefsiri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. SBE, İstanbul, 2016.
- Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn, Esmâ'ü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*, İstanbul: MEB Basım Evi, 1951.
- Bayraktar, Mehmet, *Kutlu Müderris İdrîs-i Bidlîsî*, İstanbul, Biyografi Net, 2006.
- Bidlîsî, Hüsâmeddin, *Câmiu't-Tenzîl ve't-Te'vîl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, nr. 109, 110, 111, 112.
- , *Etvâr-ı Seb'a*, Beyazıd Devlet Ktp., Veliyüddîn Efendi Blm., nr. 1795/3, vr. 137b-182a.
- , *Kenzu'l-Hafâ fi Makâmâtî's-Sûfi: Kitabu'n-Nusus*, (thk. Asım İbrahim el Keyâlî), Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2013.
- , *Şerh-i Gülşen-i Râz*, Konya YEK, Akseki nr. 164-4, s. 275-473.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333/1915.
- Bidlîsî, İdrîs, *Tercüme-i Çihil Hadis*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bölümü, nr. 469, vr. 1b-53a.
- Çakmaklıoğlu, Mustafa, *Hüsâmettin Bitlisî'nin "Kitabu'n-Nusus" İsimli Eserinin Tahkik ve Tahlili*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üni. SBE, Kayseri, 1998.
- Çelebî, Mustafa b. Abdullah Kâtib, *Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, tsh. M.Şerefettin Yalçınkaya, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: 1941.
- Çetin, Esmâ, "Nazarî-Sufî Tefsir Alanında Bilinmeyen Bir Âlim: Hüsâmeddin Ali Bidlîsî (h. 909 / m. 1504)", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c. XI, sy. 5, 2016, s. 159-184.
- , "Hüsâmettin Ali el-Bidlîsî'nin Türkiye Kütüphanelerinde Yazma Halinde Bulunan Eserlerinin Tanıtımı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2015, c. 15, sy. 3, s. 149-177.

Gökbilgin, M. Tayyib, *XV-XVI Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mümler-Mükataalar*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2007.

Gültekin, Aladdin, "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.

Hinz, Walter, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, çev. Tefik Bıyıklıoğlu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1948.

Kanar, Mehmet, *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2015.

Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-Muellifin: Terâcimu Musannifi'l-Kütübi'l-'Arabîyye*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993.

Kırlangıç, Hicabi, *İdrîs-i Bidlîsî Selim Şâh-Nâme*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üni. SBE, Ankara, 1995.

Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz, Süleymânîye Ktp. Pertev Paşa Blm., nr. 606, vr. 137b-189a.

Nefîsî, Saîd, *Târîh-i Nazm ve Nesr Der İran ve Der Zebân-ı Fârisî*, Tahran: İntişârât-ı Furûğî, 1363 hş.

Nizami, K.A., "Hüseynî Sâdât el-Gûrî", *DİA*, 1999, XIX, s.24.

Özcan, Abdulkadir, "İdrîs-i Bitlisî", *DİA*, 2000, XXI, s. 485-488.

Seccâdî, Seyyid Câfer, *Ferheng Lügât ve Istilâhât ve Ta'bîrât-ı İrfânî*, Tahran: Sehâmi-yi Âmm, 1362/1983.

Serdar, Mehmet Törehan, *Mevlâna Hakîmüddin İdrîs-i Bidlîsî*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2008.

Seyyid Tabîbiyân, *Ferheng-i Ferzân Farsça-Arapça*, Tahran: Neşr-i Ferzân Rûz, 1378/1999.

Şengül, İpek, *Hüsameddin Bidlîsî ve "Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz" İsimli Eserin Tahkîk ve Tahlîli*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni. SBE, İstanbul, 2018.

Tavakkoli, Hasan, *İdrîs-i Bidlîsî'nin "Kanun-ı Şahanshahi"nin Tenkitli Neşri ve Türkçe'ye Tercümesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. SBE, İstanbul, 1974.

Tosun, Necdet, "Nurbahşîyye", *DİA*, 2007, XXXIII, s. 248-249.

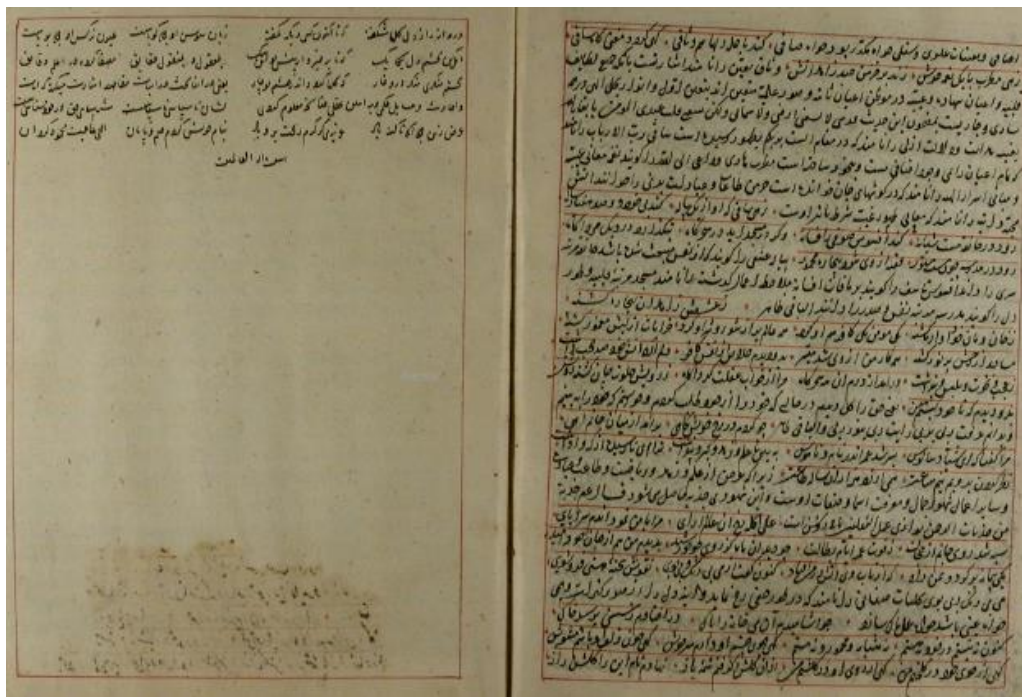
Turgay, Nurettin, "Klasik Osmanlı Dönemi Müfessirlerinden Hüsamüddin Ali el-Bidlîsî ve Tefsirciliği", *Osmanlı Toplumunda Kur'ân Kültürü ve Tefsir Çalışmaları II*, ed. Bilal Gökkır, İlim Yayma Vakfı Yayınları, 2013, s. 145-166.

<http://www.shaziliaassemia.com> (erişim tarihi: 25.09.2018).

Ek

Şerh-i Gülşen-i Râz'dan Örnek Metin (ilk ve son sayfalar)

Müntehab-ı Şerh-i Gülşen-i Râz'dan Örnek Metin (ilk ve son varak)

